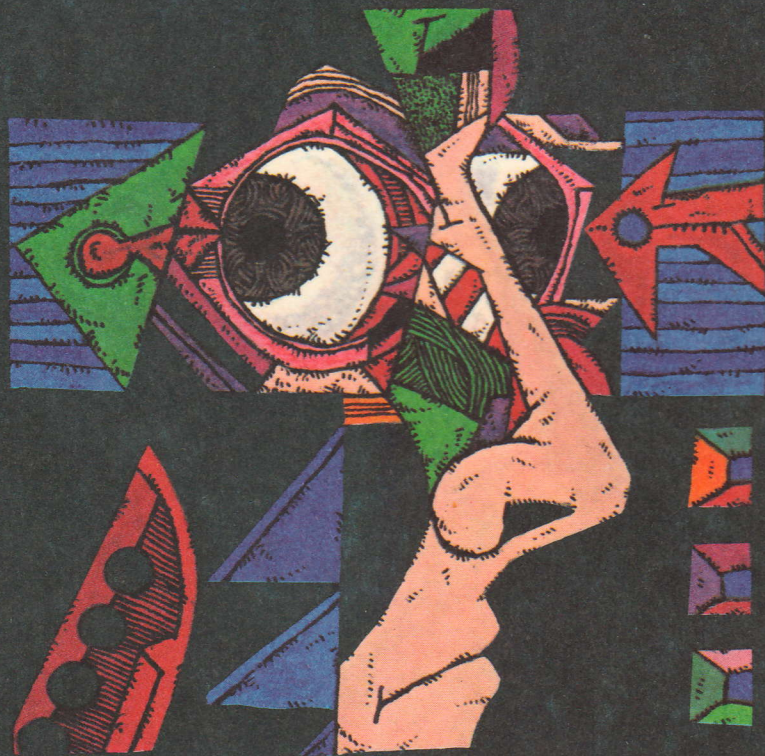

BERTHA BULCSU

TE JÖSSZ, LUPUSZ...

BERTHA BULCSU
TE JÖSSZ, LUPUSZ...

REGÉNY

© BERTHA BULCSU, 1984

18011 683 155 808 2

NÉPSZAVA

Bertha Bulcsu írásaiban mindig is fontos társadalmi kérdéseket vetett fel. Új regényében cselengő fiatalok, munka, cél és eszmények nélküli lézengő galeritagok életéből mutat be egy szeletet.

Lupusz a regény központi figurája, az író az ő sorsát, belső történéseit kutatva jut el a lopásból, betörésből élő társasághoz, ahová a fiú útja csaknem törvényszerűen vezet. „Csaknem”, hiszen életútjának fordulópontjain megvan a választási lehetősége az emberibb, tartalmasabb léthez, ám Lupusz sorsa másképpen teljesedik be. Gyilkol és a büntetéstől való félelmében menekül. Az író ezzel a mozzanattal kezdi regényét, s különleges technikával: emlékképek, idősíkok egymásba csúsztatásával beszél múltról és jelenről, a galerieszemlekről, az erőszakról, a nagyvárosok mélyvilágáról, s felmutatja, hogy az illúziókba menekülés a szabadságnak csak a látszatát képes megadni.

UTÓSZÓ

Bertha Bulcsu írói tehetségének – azt hiszem – két alap-pillére van. Az egyik: megőrizte fiatalos szemléletét gondolkodásában, az írói munkához nélkülözhetetlen megfigyelésben. Talentumának másik pillére ezzel éppen ellentétes: a jobbára csak időskorra jellemző bölcsességgel is rendelkezik. Ez derül ki, ha végigtekintünk írói pályáján, megvizsgáljuk novelláinak, regényeinek hőseit, magatartásukat.

A Balaton északi partján élte le életének első, máig meghatározó időszakát, s most, a pálya csúcsa közelében, ugyancsak kis balatoni préháza tornácáról figyeli világunkat. Mind eközben nagyvárosi életet él, szerkesztőségben dolgozik, írói közéleti szereplést vállal. Alkotói érdeklődése gazdag, sokirányú, foglalkoztatja a természeti környezet, a modern élet, de a leginkább a mindenkori ember, korunk embere. Humanista. Emberpártoló.

Nagykanizsán, 1935-ben született. A kedvelt balatoni táj máig főszereplője, esetenként háttére novelláinak, részben regényeinek is. A Balatonról szerzett ismereteit a *Balatoni évtizedek* című irodalmi szociográfiájában publikálta 1973-ban.

Ahhoz a generációhoz tartozik, amely, ha gyermekként is, de megélhette a második világháború magyaror-

szági harcait. *Tűzgömbök* című 1970-ben közreadott díjnyertes regényében felidézi a háború képeit, gyermekhő-sével láttatva az akkori világot.

Másik meghatározó ifjúkori élménye ennek a generációnak ama bizonyos ötvenes évek, amikor az író iskolái után maga is munkásként dolgozott. Később újságíró lett Pécsen. Munkatársa volt a városi és a megyei lapnak s a pécsi Jelenkor című irodalmi folyóirat szerkesztőségének. Első novelláskötete a pécsi évek idején, 1962-ben jelent meg *Lányok napfényben* címmel. Azóta is irodalmi szerkesztőségekben dolgozik, korábban az Új Írásnál, jelenleg az Élet és Irodalom szerkesztőségében. Válogatott novelláit az 1980-ban megjelent *Ilyen az egész életed* című kötetében gyűjtötte egybe.

A szerkesztőségi, újságírói munka a kezdetektől jó előiskolája a modern magyar prózának. Az újságíró sokfelé jár, sok mindenről tudomást szerez, de nincs mindig módja arra, hogy részleteiben is megírja tapasztalatait. Az író számára tehát az újságírói munka egyben élménygyűjtés. Bertha Bulcsu munkásságában is megfigyelhető a széles körű gyűjtőmunka: a valóság tényeire reflexiókban, írói publicisztikai műfajokban is reagál. 1980-ban tette közzé *A fejedelem sírja felett* című könyvében ezeket a rövidebb írásait, amelyeket jórészt az Élet és Irodalom Jelenségek című sorozatában publikált.

Bertha Bulcsu válogatott írásainak gyűjteménye elé írta: „Az ember része a tájnak, munkája nyomokat hagy a hegyoldalakon, eközben a változó évszakok, az ellenálló, nehezen formálható anyag magához hajlítja az embert, és megjelöli. Először csak az arcát, később mozgását és belső lényét is. A jelek apáról fiúra öröklődnek. Úgy érzem, a bazalthegyek szabdalta dunántúli táj engem is megjelölt. A dermesztő balatoni telek és a lángoló nyarak

a csontjaimba égtek. Mindez már a múltba süllyedt, de ha írok, tollam alatt életre kel a táj, megszólalnak és cselekszenek azok az emberek, akiktől gyerekkoromban élni tanultam. Az íráság szakmai állapot. Az igazi íróban két ember lakik, egy tehetséges álmodozó és egy szakember. Az álmok önmagukban nem sokat érnek, reális értékük csak akkor lesz, amikor hordozójuk szakemberré válik. A legtöbb író hoz valamit a gyermekkor őshazájából: tehetséget, élményeket, félelmet, indulatokat, éhséget, álmokat. Szerencsés sorsfordulatokra, találkozásokra, fegyelmezett, hosszan tartó munkára van szükség, hogy az élményekből és az álmokból a mű is megszülessen. Az élmény döntő jelentőségű életemben, írni a színes, sokrétű problémákkal telített életről szeretek, olyan emberekről, akik valamilyen formában teljességre törekednek.”

Ennek az írói vallomásnak a mondatai számon kérhetőek tehát az írótól. S meg is találjuk a megfeleléseket regényeiben. *A bajnok élete* (1969) című regényének hőse egy asztaliteniszesező, akiről azt írja Bertha Bulcsu: „A bajnok élete rólunk szól, a XX. század építeni, alkotni vágyó embereiről, akik a közepszerűség kényelméről szívesen lemondanak egy eszméért vagy derengő messi célokért. Azokról írok, akik felismerték, hogy napjainkban már amatőr módon, mellékesen nem lehet kiemelkedő eredményeket elérni sem a sportban, sem a tudományban, sem a művészetben. Azokról, akik valamelyik őszi éjszakán megérik az ábránd és a cél közötti óriási különbséget, s megteszik az első tudatos lépést az alkotó életforma felé. Azokról, akik reálisan számolnak térrel és idővel, megsemmisítik hangulataikat, és minden tudatos energiájukkal az elérendő célra összpontosítanak. Történetem hőse feljut a tökéletesség bizonyos magaslataira,

de mint ember, vesztesre áll. Küzdelme során . . . elveszti szerelmét, elszakad rokonaitól. Harcát nem adja fel.”

Hasonló vívódást él meg az 1976-ban megjelent regényének, *A kengurumak hőse*, a fiatal teherautó-sofőr is.

Ebből a regényéből (s a korábbi, 1964-es *Harlekin és szerelmese* című könyvéből is) film készült. A kenguru című film kapcsán így nyilatkozott az író:

„Sokan, nagyon sokan a filmalkotás és más művészeti alkotás segítségével tanítani akarják a népet. Én soha nem vállaltam ilyen szerepet. Én csak az emberek életét, életük sorsfordulásait igyekeztem ábrázolni. A kenguru című filmemben, azt hiszem, Zsombolyai János rendező is, élet- és emberábrázolásra vállalkozott. A képi művészet segítségével élénk vetített néhány modern munkásfiatal, akik a szemünk láttára élnek, keresik a helyüket a megváltozott s még egyre változó világban.”

Szólni kell még a novellista, regényíró, szociográfus Bertha Bulcsun kívül arról az íróról is, aki írói interjúiban, portréiban a műfaj legmagasabb színvonalán, úgy szólván új iskolát teremtve vázolta föl portréinak álcázott novellákban mintegy ötven kortársa arcképét. Három kötetben jelent meg írói interjúinak, portréinak gyűjteménye (1972: *Meztelen a király*, 1973: *Írók műhelyében*, 1978: *Délutáni beszélgetések*.) Eredetileg Szederkényi Ervin, a Jelenkor című pécsi irodalmi lap szerkesztője biztatta az író, hogy a pécsi és a Pécsről elszármazott pályatársakat vallassa irodalmi hitvallásukról, ez terebélyesedett ki élő irodalmunk legjelesebb, legismertebb alkotóinak panorámájává. Sajátos hangulata van ezeknek az írói portréknak. Bertha Bulcsu nagy alaposággal készült föl kortársainak életművéből, de emellett novellisztikusan mutatja be a beszélgetések helyszínét, az íróársak emberi alakját,

az objektív kérdező mellett jelen van a hangulatokat megfogó, ábrázoló íróárs is.

Fehér rozsdá című kötetében (1982) Bertha Bulcsu önmagával is készített interjút. Ebben így írja le saját dolgozószobáját: „Túl nagy a zaj. Az egész, Dunakanyarba igyekvő forgalom elhőmpölyög az ablak alatt. Az ablakon roló, redőny vagy spaletta helyett okkersárga függönyök lógnak. Igazi függöny, csipkéből, nincs. . . . szobája talán tizenhét négyzetméter, az ajtó mellett jobbra egy fekete asztal áll, balra mennyezetig érő könyvespolc, azon túl modern, fekete tetejű komód húzódik egészen a heverőig, ahol valószínűleg Bertha Bulcsu alszik. [. . .] A komódon hatalmas filodendron áll, alatta rézből színházi gong, odébb lemezjátszó, rádió, könyvhalmok. Egyetlen okkersárga szőnyeg van a szobában, az ajtótól az ablakig ér. Kopott. A tapéta és az ablakkeretek is kopottak . . . Az asztal sarkán, a radiátoron újsághalmok . . . Magyar Nemzetek, Népszabadságok, Magyarországek, horgász-, vitorlás- és autósújságok. Az íróasztalán és körülötte nagy tarkaság. Szinte vonzza az összekeveredett jegyzetek, levelek, apró szótárak, színes, pici tárgyak és szerkezetek televénye.” Ezzel a hangulati mikrorealizmussal tudja érzékeltetni az íróasztal mellett dolgozó önmagát és pályatársait.

Bertha Bulcsu háromszor kapott munkáira József Attila-díjat, s megkapta a SZOT-díjat is. De most a mostani könyvről:

„Minden könyvnek megvan a maga sorsa” – szoktuk emlegetni a régi mondást. Ennek a jelenlegi könyvnek az az előzménye, hogy Bertha Bulcsu 1970 körül megírta – néhány részletét a pécsi Jelenkor című folyóirat le is közölte –, majd a kész kéziratot beadta egy könyvkiadónak, ahogy az már szokás. A kiadó hosszas tépelődés után

visszaadta. Majd egy másik kiadó is. Aztán hevert a kézirat az író szekrényében majd tizennyolc esztendeig.

S közben Bertha Bulcsu megírta regényeit, többkötetnyi novelláját, írói interjúit, nagyszerű szociográfáját, egyszóval tette a dolgát. A *Te jössz, Lupusz...* című regény meg hevert a polcon. Bertha Bulcsu írói világa időközben kiterébélyesedett, megérett. Újra elővette a korai kéziratot, és ismét dolgozni kezdett rajta. Regényének történései ma is hozzátartoznak a nagyvárosok életéhez: a fiatalok körében terjedő erőszakról ír benne. S ezt a jelenséget is föl kell vállalnia a nagyvárosban élő írónak.

Ebben a történetben a hatvanas évek élményvilága van jelen (sokan emlékszünk még a Népstadion-galeri történetére); a fiatalok körében már akkor tömegesen megjelent, s a mára komoly gondot okozó huliganizmus, galerszerveződés jelensége mozgatta meg az író képzetét. Regénye azonban mégsem egyszerűen a galerszellem megjelenítése, hanem annál több. Hőse, íróilag kitűnően ábrázolt központi alakja nem afféle arctalan, primitív figura. Lupusznak, a kallódó fiatalembernek lelket, arcot adott az író. Jelleme, tulajdonságai vannak, álmai is, s talán valami rejtett nosztalgiája a tisztább életért.

De az író nem menti föl hőjét. Az akarathiányt sem alkati sajátosságokkal magyarázza, bár kétségtelen, hogy szerepet szán hőse elzüllésében a társadalmi, családi környezetnek éppúgy, mint Lupusz akaratának vagy éppen akaratgyengeségének is.

Kemény könyv. De – a pszichológusok a megmondható – reális részletekkel. Az erőszak, a gyáva erőszak – hiszen a bandában végrehajtott durvaság csökkenti a résztvevők félelmét a megtorlástól – részletes ábrázolásával találkozhatunk ebben a regényben. Hangsúlyozzuk: ez nem lélektani vagy

szociálpszichológiai tanulmány, a nemi erőszak tudományos vizsgálata – ez regény. Mégpedig a javából.

Hitele van, mert elolvasásakor megélhettük, megéltük – ha nem is belülről – a fiataloknak ezt a mélyvilágát. A lumpensors nem okvetlenül társadalmi kényszerpálya a bandatagok életében, olykor a szellemi restség, máskor a maguk választotta életvitel köti őket ideiglenesen vagy véglegesen a bandázáshoz. A látszatszabadságnak megvan a maga illúziója, ezt az író nem tagadja meg hőseitől, hitelesen ábrázolja a romantikába menekülés motívumait is. De az olvasó tudja – éppen Lupusz csavargó-ars poeticájából –, hogy nincs menekvés.

„Tántorogva vonult az utcán. A rumosüveget ütemesen lóbálta a nadrágja mellett. Kiizzadt, vigyorgott. A járókelők utánafordultak. Zsíros, könnyű boldogság környékezte. Szabad volt. Nem tartozott senkihez. Nem kellett hazasietnie, nem kellett félni a munkavezetőtől, tanároktól, gondnoktól. Senkinek sem tartozott számadással. Kívül rekedt . . . minden” – írja hőse gondolkodásáról az író. Látszatszabadság, a szabadság illúziója ez persze. Vagy másutt: „. . . Nem érdekelte, hogy hová vezetnek az utcák, mert sehová sem akart megérkezni.”

Ehhez a kemény világhoz lehetett volna még naturalisabb ábrázolással közeledni, s lehetett volna modernnek mondott eszközökkel elriasztani tőle. Bertha Bulcsu azonban – az alapvető realista közelítésen túl – sajátos lebegtető írói módszerével nagy szerepet szán az álmoknak, a líraileg megjelenített környezetnek, illatoknak, színeknek: egyszóval emberi léptékkal méri eldurvuló hőseit, keresi bennük azt, ami mégis csak közös minden emberben: az érzelmek csíráit.

S meg is találja hősének, Lupusznak, hazugságokkal egybeforrott képzelgéseiben, álmaiban.

Torokszorító, igaz olvasmány.

Funk Miklós

KIADJA A NÉPSZAVA KIADÓ
A KIADÁSÉRT FELEL: KISS JENŐ VEZÉRIGAZGATÓ
SZIKRA LAPNYOMDA 88-0359
FELELŐS VEZETŐ: CSÖNDES ZOLTÁN VEZÉRIGAZGATÓ
MŰSZAKI VEZETŐ: BÓSZE LAJOS
FELELŐS SZERKESZTŐ: BODÓ KLÁRA
A KÖNYVET TERVEZTE: BÁNKI JUDIT
MEGJELENT 18 A/5 ÍV TERJEDELEMBEN
BUDAPEST, 1988